

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди

Совединия болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

1925 чылда
үндүлүктөгөн

1965 ч.
ФЕВРАЛЬ
13
СУББОТА
№ 36 (6055).

Өртөө 2 көп.

МУРНАКЧЫЛАРЫНЫҢ ДЕНЕЛИНЧЕ!

Чаа өрткөн 1964 чылда республика-
лык көзгө ажал-агыяны бар
түндүктөрү чедип алырынга боттар-
ының улуг үлүг-хуузу кириген
мурнакчыларын салып улам өскөн.
Чедип алган көргүзүлгө өскө-
нүннүн өрчүккө ылгалып турар
сүт-бараан фермаларын, хойжу
гадаларын, чер ажылынын бедик ду-
жүт эвеноларын, мурнакчы хойжу-
ларын, саанчыларын, ишек кадарчы-
ларын, бызаа болгаш хаван ажаакчы-
ларын, мурнакчы трактористерин,
комбайнерлерин, кукурузачыларын,
оларнын чагай уре-түннелин көр-
гүзүлгө «Шынык» февраль 11-де
үнгөн номеринден көрүп болот.

Мал болгаш чер ажылынын про-
дуктуларын бүтүрерин көздөгүлөр
дөш, малдың баш сааны өстүрер
дөш чыл иштинде чортукан деми-
селин социалисттик чарыкыга шү-
лүп үнгөн мурнакчылар-биле, олар-
ның көргүзүлгө-биле тапшырар
көзгө ажал-агыяны берген соңуу-
ганчы-да, өөрчүгү-да, оларны
шак кынып чедипкинерге кыйгы-
рып турар сөрүк кирикти күштү-
дөш болот.

Ол тилекчилериниң эң тергениш-
кө-бүр: төртүр 100 хойга ошап-
тыр кайыкы-даа 121 хураанын ка-
галып алган «Тээли» совхозтук хой-
журлар С. Чулуун биле С. Бонгар,
нот бүзүрүндө 5 кг дук алган өвү-
нүн «Торгалык» колхозунда А. Ба-
дан, ол-ла колхозта 4,7 кг дук ал-
ган Т. Устунчук, 100 хойга ошап-
тыр 105 хураан, бир хойдан-ла
4,18 кг дук алган «Элегес» совхоз-
та Ч. Чалаанын хойжу бригадасы;
саар ишек бүзүрүндө чылда 1950
кг сүт сагган «Элегес» совхозтук
Кулуун сүт-бараан фермалы, 2304
кг сүт сагган ол ферманын саанчыы
В. Делзат, 2126 кг сүт сагган «Сүт-
Хал» совхозта Ш. Монгуш; 36 хо-
нукта «СБ-3» комбайн-биле 1055
га таранын алаш алган «Межегей»
совхозта хойбайлар А. Исаков, «П-
34» трактор-биле чылда чымчак а-
дарылга ишчилерге 1968 ганы
ажылдап кылган «Межегей» совхоз-
тук тракторист В. Лисовский, тектар
бүзүрүндө 26 центнер чымчак-тасты
алган «Сүт-Хал» совхозта эш В. Бюр-
бюну бедик дүжүт эвеноу, тектар
сайында 480 центнер поганан масса
алган Чөөн-Хемчикте «Искра» кол-
хозтук кукурузачыы И. Боржак бол-
гаш ош-ла өскөдөр.

Мал болгаш чер ажылында бедик
көргүзүлгө чедип алган бистиң
шобданырымыс ол бүгү чедипки-
нери ош-ла тарын аргаларын ажал-
лап тургал, ажал өскөдөрлөр артып
онка эки байдаларып тургаш чедип
албаанар. Өскөдөр-биле бир дөмөй

байдаларга ажаллап, ферма, брига-
да бүзүрүндө, түс-түс кижи бүрү-
зүңгө ажаллап тургаш, олар мурнакчы-
лар болганар. Олар боттарынын
ажылынга кызымак кезежени, ак
сеткилдин, ажалга мергеженин, эр-
теңин чедипкинерин болгаш мур-
накчыларын дүржүлгө ажал-
лаарына чүктүлдү, чаа, депшилде-
лиг чүктүлдөргө сунулуун, ош-ла
кады ажылынга харымсалгалын,
бедик мергеделин, нияттин эрге-
ажынын бедик-биле үнөп, көөрүп
көргүскөдөр.

«Элегес» совхозтук Кулуун сүт-
бараан ферманын коллективин
инженерин уксаалын экижиктен,
чедипкинери ажал-бүрү аргалар-
биле малга экижидип бээрин, хумикит
элементтерин темге холотуун, чы-
лыг сүт-биле суггарылыгы чорду-
рын, чайгы үдө дүн-хүнө олар-
дымшыктын, хүдө үш удаа саала-
ны болгаш ош-ла өскө аргаларын
чедип алган. Республикада мын-
чаларын ажаллап турар ферма-
лар хой. Олар боттарынын ош-ла
чамдыкы-ла ажаллап болза, эр-
тең чылын республикага ишек бүзү-
рүндө ортукмак сүт сааламы мурна-
кчы фермаларын көргүзүлгөдөн
ийи катан куду авес турар ийи.

Мурнакчыларын дайызынга ба-
рың ажал-агыя бүзүрүндө кижи-
лер кирип турар. Моон ач көргө, көзгө
ажал-агыя продуктуларын бүтүрерин
көздөгүлөргө, малдың баш сааны
өстүреринге болур-чогутур аргалар,
курлаачылар чедип алган бар-дыр.
Бол четпес чүве—оларны чедип
ажылгап турары. Республикада
чамдык ажал-агыяларын хожу-
лашкыны, мурнакчыларын са-
ам-ла эвеш болуп турары шак-ла
мын. Республикада 3500 ажал-хой-
журларын иштинде өрткөн чылын
чүгө 40 ажал кижи 100 хойга
ошаптыр 100—121 хураан, 30
ажал кижи хой бүзүрүндө 3 кило-
грамм дук алган, мун ажал
саанчылардан саз ишек бүзүрүндө
1600 килограммдан хой сүт сагган
кижи чүгө 50 ажал болганы манза
чике болот.

Ам кол сорулга—мурнакчыларын
деңгизинге чедер, азы мал болгаш
чер ажылынга ният көргүзүлгө
талазын биле оларга чомчуларын бо-
лур. Ычангаш мурнакчыларын
ажылынын арга дүржүлгөдөн өөр-
чөк кичээлгеин салыр терек. Бисте
чамдык ажал-агыяларын хожулап
турарын оларнын удуртукчулары ко-
жаа ажал-агыяда эки көргүзүлгө-
нүн, чаа, депшилдеги чүктүлгөдөн со-

нууртгавас, өөрчөп алырын бола-
вас, эр-тең ший-биле ажаллап турарын-
да деп тапшыртыла чогутур.
Ам мурнакчыларын дүржүлгө ажал-
лаарына, шийгээдип ажал-
лаары, боттарынын дүржүлгөдөн со-
чурун организастаары партия,
профсоюз болгаш комсомол органи-
зацияларын кол сорулгазы болур.
Оларнын лекторларынын, агитатор-
ларынын лекцияларынын, илеткел-
леринге, беседаларына мал болгаш чер
ажылын дүргө дөжүдөргө мур-
накчыларын көргүзүлгөдөн, ажал-
лап турар аргаларын эки тапшыр-
лаан, ажал көзгө ажал-агыяны
өрткөн турар жүрүлгө. Манза
көзгө ажал-агыянын тускай өрткөн-
нигери кол ролду ойнаар хулаа-
лыг. Ош-ла ийи мурнакчыларын бот-
тарынын ажал-дүржүлгөдөн дү-
гайыла чугааларын организастаары
база чугула.

Республиканың көзгө ажал-агы-
янын мурнуна 1965 чылда салы-
нын турар сорулгазы улуг. Респу-
блика бо чылын көзгө ажал-агыя
продуктуларын бүтүрерин көзгө
ашаан, хүрүгө 21 муң тонна сүт-
тү, 20 муң тонна эштү, 2002 тонна
дукту болгаш 75 муң тонна таранын
салар, малдың баш сааны чедип чыл
панында көрдүгөдөн дүштүр өс-
түрер. Бот сорулгазын чедипки-
нери күөсүлөр талада, мал кышта-
лашыныкында, малдың чаш төлү
калмапал алырынга, часын хой
ажылында бедиккөргө күштү
ам-ла дайызылар, чорутуп турар
хемчеглерин улам дөштүгө, тодарай
болтурары чугула. Кижилерин
ажылга чедипкинерин болур олар-
нын дугайына сагыш салышыкын-
дан база хамааржыр, ылаңгыя кыш-
тын берге үзөндө малчыларын
ажылы, амдырал-чуртталганын
ажыл-агыя болгаш хой-ниги орга-
низацияларын удуртукчуларын
инженериниң төвүгө турар
жүрүлгө.

РСФСР-нің Министрлер Чөвүлели
болгаш ВЦПС 1964 чылда мал
ажылынын продуктуларын бүтүрерин
база бетелдирин көздөгүлөр, малдың
болгаш куштук продуктуун бедик
дөш автономия республикаларын,
райондарын, областарын со-
циалисттик чарыкыны түндүктөрүн
чугааларын көргөш, ийи черин
экономиянын аразынга бистиң Тыва
АССР-ни база кирип, беш муң рубль-
дын шаңкынын тыккан.

Ол болза 1965 чылда улам эки
ажылдаарык, социалисттик чарык-
ка артык бедик көргүзүлгөдөн болу-
рунче бистиң бүгү малчыларынмыс-
ка, тускай өрткөннөргө бистиң кый-
тыгыр болур жүрүлгө.

АКЫ-ДУҢМА НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

СОВЕТ ТӨЛЭЭЛЕРНИҢ ПЕКИНДЕН ҮНҮПКЕНИ

ПЕКИН. (СЭТА). СЭКП ТК-ның
Президиумунун кезигүү, СССР-нің
Министрлер Чөвүлелинин Даргазы
А. Н. Косыгин баштаан Совет Эвеле-
линин төлөөлери Ханойдан Көрей

Улус-Демократтыг Республикаже
баар орук айы-биле ажаа чоруп
тургаш, февраль 11-де Пекинден
Пхеньянге үнүпкен.

А. Н. Косыгиннин телеграммасы

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). СЭКП ТК-ның
Президиумунун кезигүү, СССР-нің
Министрлер Чөвүлелинин Даргазы
А. Н. Косыгин Кыдат Улус
Республиканың

үнүп бар чорааш, КУР-нун Күрүне
чөвүлелинин премьерин Чжоу Эн-
лайга самолёттан телеграмма чорут-
кан. Инда чугаалап турары болза:

«Ам, каман бистиң самолётуус Кыдат Улус Республиканың кызы-
гаарын эртип илген үдө, индад черге биске көргүскөн хүндүлгөчөл
болгаш чылыг хулап алышынын дөш чүрөктүн хамызындан өөрүп чет-
тиришкинин бистиң төлөөлерибизиниң мурундан Силерге дамчыдып тур-
мен. Социализм тургузуушкунуңга чаз-чаа чедипкинерин улуг кыдат
улуска болгаш ош алдарлыг Коммунисттик партиясынга күзөп тур бис.
Бистиң партияларыбыстың болгаш чурттарыбыстың, бүгү социалис-
тик лагериниң болгаш делегийн коммунисттик шимчээшкининиң чангыс
эви болгаш сырый каттыжышыны быгыгып туруун».

Ким Ир Сенге чорааны

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). КУР-нун ча-
занын чалааны-биле февраль 11-
де, инда чедө берген төлөөлери
баштап чорутур СЭКП ТК-ның Прези-
диумунун кезигүү, СССР-нің Ми-
нистрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н.
Косыгин Көрейниң Күш-ажыл пар-
тиясынын ТК-ның даргазы, КУР-нун
Министрлер Кабинетинин даргазы

Ким Ир Сенге барып чораан.
Ол ужурашыкыга совет тө-
лөөлери кезигүүнө орутушкан.
Көрей таладан Улустун Дээди ху-
ралынын Президиумунун даргазы
Пой Ен Ген, Министрлер Кабинети-
нин даргазын бистиң ораакчымы
Кир Ир болгаш өскөдөр-даа бар бол-
ган.

Пхеньянга хүлээп алышыкын

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Февраль 11-
де КУР-нун Министрлер Кабинети
СЭКП ТК-ның Президиумунун кези-
гүү, СССР-нің Министрлер Чөвү-
лелинин Даргазы А. Н. Косыгин
баштаан Совет Эвелелинин төлөө-
лөргө алдар болдурган хүлээп
алышыкын тургускан.

Министрлер Кабинетинин даргазы
Ким Ир Сен, Улустун Дээди хура-
лынын Президиумунун даргазы Пой
Ен Ген болгаш өскөдөр-даа олур-
шкан.

Хүлээп алышыкын үзүндө Ким
Ир Сен биле А. Н. Косыгин чуга-
лар солукшан.

Хүлээп алышыкын чылым найы-
ралчы байдалга өрткөн.

Соңгүлдага чедипкинеринг ужуражыр дээш

Амыдыралчы өзүмнөр

Ак-Довурак анык хоорай. Амгы
үдө оол чурттакчылары 17
муң кижи чедип турар. Олар-
нын иштинде «Тыва даг-дугу» ком-
бинаттын амыдыралчы, инженер-
техниктиг амыдыралчы, «Тыва
даг-дугу» аргелинин тууду-
журлар, монтажниктер, Ак-Дову-
рак—Абаза оруунун орук тууду-
журлар бар.

Сөөлү чылдарда чаагайык
туттуган бир болгаш ийи кат он-
чуртала бажынарын ажал-
чылар алган. Ол бажынар элек-
трик, радио болгаш төпчүктөн одала
системалары-биле хандырылган.
Ажылчы чоннарын анык хоорай-
ның кол-кол кудумчулары асфаль-
тылаттыган, хоорайнын кудумчула-
рында дык хой иштаттын тарып
оштурган. Тууду-журлар, монтажник-
терге болгаш механикаторларга чаа-
гайык септеп кылдырган, ыш-
тан кылган өдөлгөдөр-биле болгаш
орун-дөжөк херекселдер-биле дер-
тинген 10 ният чуртталга чер-
лерин тургускан. Инда эки дерип кыл-
ган кымыз бүдүрүн, номчула
нында амыккан. Кымыз булуңда төп
болгаш республика солундарын
чаа үнгөн дугааларын оон номчуп
болур. Номчула салында төп би-
блиотекадан алган чаа номнарын
дажыкылар, чаа журналдар бар. Кы-
зыл булуңда коммунист чурттал-
ганын булуңу, коммунист тургу-
чуларынын моральдыг дүрүмүнү
стендизин тургустууган. Радиола, шы-
дыраа, тааламдар болгаш өскө-
дөр чүдүлгөдөн инда тургускан.

Дүне көргө Хемчиктин солагай
талакы эрин дугаар салдыс дег-
чирин хып баткан. Ол дөргө хо-
орайны бүзүргө, тууду, чурт-
талга черлерин хандырып турар 5
муң киловатт күчүлүг, чылда 24
миллион киловатт-шак электрик кү-
жүн ажаллап үндүрүп турар чылыг
күжү-биле ажаллаар сөөлү стан-
цияларын чыры-дыр.

Ажылчыларын, тууду-журларын
хандырып, дүн-хүн иштинде 20 то-
на лөбти быжырап хлеб заводу
ажылдап турар.

Өөрчөпкөн күзгөдөргө база-ла
эргекче дөмөгө оруткар ажык. Хо-
орайны кезээки тууду техникумда
150 тууду-журлар, дагжылар өөрчөп
турар. Аныктарын кезээки шко-
лазында аны-бүрү профессионал-
даг-дугу 305 оолдар болгаш кыстар 4-
ден 11 кластарга чедир өөрчөп
турарлар. Орус болгаш тыва клас-
тарлыг он чыл школазы, школа на-
зылыларын бүрүн хаара туткан.

Ажылдап турар илерге таарым-
чалыг байдалдар база-ла тургусту-
нуп турар. 230 орунуг урулгар
салында болгаш асылде 20 бичин
чаштарын тургузуп турар.

Хоорайда амыдырал-хандырыл-
ганын бир комбинат ажаллап, инда
хлеб даараар, санык даараар болгаш
септер мастерскаялар, үш баш таа-
рар чер ак-довуракчыларга бараан
болуп турар.

Хоорайда 629 олурут 2 клуб
ажылдап агаалган, оон бирээни кал-
бак акраанын кино көргүзөр театр.
Ол клубтар дөмөгө, ары-сылыг фоль-
клери. Клубтар чанында күш-күл-
тура залы, спорттук аны-бүрү хер-
екселдери-биле дериттинген. Күш-
күлтуранын аны-бүрү маргалада-
ларын, өөрдилгелерин орта анык-
тар өрттүрүп турар. Чайгы стадион,
чайгы тапшылар шөл, чайгы кон-
церт көөр зал база-ла аныктарын
аргелинде. Хары утга 50 кижи ки-
рер чунар бажын, ээлчегде 500 кг
хлеб чурт чурттакчыларын хан-
дырып турар.

Номнар фондусу-биле четчир са-
нык хандырган бир улуг улустун
библиотеказы, уруларын бир би-
блиотеказы, тууду аргелинин ча-
нында техниктиг литератураларын
библиотеказы номга инактарын
болгаш өөрчөп турарларын үмөс
черлери апарган.

Улетпүрүг хоорайнын чуртта-
кчыларын өскөдөр-биле кады садыг
четкилери, хой-нигитин чедипки-
нери черлериниң саы база-ла өскөн.
Хары утга 300 кижи чедер
беш столова ажаллап турар.
Аны-бүрү улетпүр бараанары
садар магазин, иди, ажал-агыя ба-

рааннарын, культуура барааннарын
нык магалычери, 8 аш-чөм мага-
зини, 7 буфет болгаш лектар
ажылчы чоннарын чедиптир хан-
дырып келген.

Ажылчы чоннарын кадым кам-
галаарына хамаарышкан поликли-
ника, чыттырып амнар болгаш бо-
жур корпустар ажаллап турар.

Даг-дугу дөш деңгизчилеринг
ачык хоорайнын ам келер үзө
магалычери. Амгы үдө тууду-журлар,
монтажниктер даг-дугу комбинаты-
нын ийги ээлчөп кижи тууду аге-
лэи. Ош-биле кады чуртталга амы-
дыралынын, культуураның тууду-
жур улам калбарар алаар. Чугла
1965 чылда бешин «доктаамал суур»
деп ак-довуракчыларын адал ча-
гыча берген хоорайнын амгы үдө-
лү тууду-журлар төвүгө дөрт
кады сөс улуг чуртталга бажынары
ажылгалга кирер.

Совет кижилерин күш-ажылчы
тилектелеринин түндүктө А. До-
вурак Тыва республиканың чедикте-
лип турар аар үлетпүрүг төвү хоор-
ай болуп өскөн, ол моон сонгаар
улам чедиктелип өзөр.

Х. ДОЖУ,
Эргелинч начальнигинг ораакчысы.

Тудуг участоктарындан медээлер

БЕДИК ШЫНАР ДЭЭШ

«Тыва тудуг» трестиниң тудуг
шөддеринге тудуг ажалдарынын
шынары дөш демсел кошмак чо-
руп келген. Телелел-смет доку-
ментацияларын шынар чок кылдыр
чорук, мастериң болгаш проэкти-
лериң буруу-биле тудуун төлө-
лөдөн хажды кылдыр чорук туду-
дуга каттап аде кылышынарнын,
бракты болдуртуп, капитал са-
лышыкынарга артык чарыгдал-
дарын таварыштырып, тудуларын
ажылгалга кириеринин хуусаазын
уадып турган.

Чедип чылдың сөөлү чылмыла
ол четпестерин болдурбас дуга-
йында, тудуун шынарын эки-
жидеринин боттук хемчеглерин
алыр дугайында шыгыны чугаа
трестин ажалчыларын орту-
зунга болган. Трестин профсоюз
организациязы тудуг ажалында
хей-нигитиниң контролун күштө-
лдерин иштиндедир. Ычангаш
инженер-техниктиг ажалдакчы-
ларын, тудуг ажалында мерге-
жилдиг профсоюз активиниң
иштинден контроль талазы-биле
хей-нигитин инспекторларын тур-
гускан. Оон составында инженер-
лер И. Баканов, Л. Христофоров,
Э. Богданова, техниктер Н. Кузь-
мин, Р. Булатова олар болгаш өс-
көдөр-даа киргилээн. Хей-нигитин
инспекторлар тудуг участоктарын
контрольдаарын хуусаажан алган
болгаш бо талазы-биле кылган
ажылчы профсоюз организация-
зынга илеткен турдурар.

МУРНУН ОДУРГА ТУУБУЧУЛАР

Чедип чылдың сөөлү чылмын
баштайгы айында Кызылдың туу-
бучулары (завод директору эш

Петенев) туубу кылырын ай
планын 108,3 хуу күөсүткен азы
ай планындан ажык бешин 98 муң
туубуун кылган.

Бүдүрүлгөдөн бүгү-ле чедип бри-
гадазын аныраарын планын
ажык күөсүткен. Хептектилер бри-
гадазы (бригадир Александр
Афеев) 450 муң кезек туубу кы-
лырын 522 муң кылдыр (116
хуу) күөсүткен. Петр Зоринниң
бригадазы 68 муң кезек туубу
күөсүткен. Заводга туубу кыл-
дарынын шынары база экижэн.
Туубу бүдүрүлгөдөн күчүзү ам
хонукта 40 муң кезек туубу
курдаар болгаш өртөдир кылдыр
улаатар.

ООН-ДА ЭКИ АЖЫЛАП БОЛУР ТУРГАН

Кызылдың 26-гы кварталында
хей квартиралык сөөлү № 14 ба-
жынын тудуунда бот-оруга-па-
рыгалыг комплексинин бригада
ажылдап турар. 22 кезигүүтүр ол
бригаданын ажалын дүржүлгөдөн
туду-жур Монгуш Очур-оол уду-
туп турар. Бригада январьда
ажыл нормазын 120 хуу күөсү-
ткен. Сурагыл ажалчынар Сан-
дан, Калзан, Ховалы болгаш ош-
ла өскөдөр туду-журлар аразында
чарыштын мурнакчылары болуп
турдурар.

Бригада оон-да эки ажаллап
болур аргаларып турган. Демир-
бетон кылгыларын материалын
четче хандырбааны бригадала
күш-ажылдыг бүдүрүлгөдөн оо-
жунаткан. Тудуг материалдарын
хандырарын ууктедирин турар
бүдүрүлгө кижилерге негелден
шыгыгырадыр үе ам черге кел-
ген.

Часкы тарылгага белеткелдер

475 ТОННА УРЕЗИН УРУНГАН
Чөөн-Хемчик районун «Искра»
колхозунда Ооржак Энчек-Булакка
удурткан хераажеринг эвеноу 1965
чылдың часкы тарылгазынга херге-
лээр 315 тонна кымыз-тас, 60 то-
на арабай, 100 тонна сула урезинне-
рин арылааш, складче урган.

Урезин арылаашынынга Б. Ба-
ир, В. Сая, М. Чылбар олар эки
ажылдап, хүн нормазын 120—150
хуу күөсүткен турар. Арылаакчылар
арган урезинин февраль 15-ке че-
дир дөдөөр дөш күжүнишкинин
ажылдап турдурар.

М. Өргүмчү, ЧЕМИШЧИДИП ЭГЕЛЭЭН

СЭКП ТК-ның февраль Плену-
мун шиптирлерин амыдыралга бот-
тандыр дөш көзгө ажал-агыянын
ажылчыларын улам сөрүктү
ажылдап турдурар.

Тарылга шөддеринин органиктиг
чедипкиндигин элбешидер —

күзүн оон бедик дүжүтү алырын
үндөдөн болот. Моно өөрчөп «ер-
геш», «Тээли» совхозтук бири са-
бырынч таралыштары тараа шал-
дырынче өдөк сөөртүлгөдөн илвар-
ла-ла эгелээн. Чүгө өдөк сөөртү-
рүгө 6 тракторну быгылаан бол-
гаш «ДТ-54» деп маркалыг бир
тракторну өдөк чүдүрүп уксутуш
кылдыр таарыштыр дерип кылган.
Февраль 1-ге чедип кылдырган
ажылдарын түндөгө, бо ажыл ор-
ганизастыг болгаш дүргөн темпиги
чорутуп, январьда тараа шөддеринче
1080 тонна өдөк төгөр план 1110
тонна кылдыр күөсүттинген.

Анык трактористер Анай-оол,
Ким-оол, Сасылга олар боттары-
нын «демир аштарын» урелиш-
кинерге таварыштырайын, ошап-
кан ажалын ак сеткилдиг күөсүдөн
турдурар.

Б. Барба,
Бай-Тайга район.

Төлөптиг кижилерге чоннун бүзүрели

БАРЫЫН-

ЭН ЭКИ ЧОГААЛДАР ДЭЭШ

Октябрийн социалист Улуг революциянын 50 чыл база В. И. Ленинни төрүтүнгөн хүнүндөн бээр 100 чыл болур ою-биле холбаштыр тыва литературанын болгаш уран чүүлүн улам ынайгы хөгжүлдүн шапкынчылар соруга-биле литератураны, музыканы болгаш хореографияны чаа-чаа чогаалдарын тургузары дээш республика конкурсуна чарлаар дугайында доктаалды СЭКП обкомунун бюрозу хүлээп ал, оон негелдерин бадылаан болгаш жарыянын составын партия обкомунун идеология болгаш пропаганда кылдызынын эрелекчизи Ю. Л. Аранчыны баштадыр он дөрт кижиле составтыг кылдыр тургускан. Конкурс 1965 чылдын февраль 20-ден 1970 чылдын март 30-ге чедир үргүлчүлээр.

Конкурстун соругулазы болза, шүлүк, проза болгаш шии, музыка болгаш хореография (танцы) жанрларында талазы-биле уран чорек, бедик идеялыг чаа-чаа чогаалдарын тургузары болур. Оларга ССРЭ-нин улустарынын маадырлар эртен үезин, оларнын найралынын болгаш аким-дунмалышкы дем-хаттыштырылганын ээртинмес күштүүн, СЭКП-нин ленинчил национал политиказын магалыг чаагайын, коммунизм тургузукчуларынын моральдыг дүрүмүнүн совет кижилеринин аян-чанында, ажал-херезинде болгаш амыдырал-чурттагында боттанып, партиянын XX, XXI, XXII съездилеринин шийирлеринин, СЭКП-нин Программанын күүсетинин турарын көргүскөн турар ужурулуг.

Конкурскка келер чогаалдарнын темазы янзы-бүрү болур күненин. Ол болза:

Тыва улустун косталга болгаш хамаарышпас чорук дээш карак кызыл демисел, орус база өске-даа совет улустарнын найралынын үнденирин, оларнын совет эрге-чагырга дээш, чырыктыг келер үе дээш дем кадыл демиселери;

Коммунист-ленинчи—келер үе дээш, коммунизм дээш демисел, ленинчи идеяларнын сурталчызы, массаларнын эдертигизи болгаш кижизидикчи;

Владимир Ильич Ленин—Коммунист партиянын болгаш Совет күрүенин үндөлдөкчизи; Ильичинин амыдыралы болгаш ажал-чорудулганы — кижиле бүрүзүңгө үлгөр;

Бистин чуртувуска коммунист нийтиледди тургузарына партиянын сорук кийирки күжү; улустун болгаш партиянын бузулбас чангыс эви;

Совет кижилерин маадырлыг күш-ажылы, бистин хүнеринин маадыры—бистин үеистик коммунист эзу-биле өөрчөп, ажалдап турар кижини;

Совет патриотизминин болгаш интернационализминин күжү;

Бичин чаптар, элээди уруглар болгаш комсомол — бистин Ада-чуртувустун келер үеи;

Улустарнын тайынды дээш демисел — конкурстун чижек тематиказы ынд.

Конкурскка күлөдиг кижиле бүрүзү-ле киржи болур. Жюриунда адыга оон мурунда каа-даа парлаттынган шүлүктөрүн болгаш шүлүгдөлдөрүн, тоожулары болгаш романынын, рассказтарынын болгаш уран чечен сиктерин, чангыс болгаш хей көжөгелиг шиилерин, музыка чогаалдарын, чурукчуларын, уран-шеверлерин, танцы тургузукчуларын чаа чогаалдарын, бүрүн болган либретто, киносценарийлерин машинага ийи хуу кылдыр (тыва азы орус дылга) парлааш чорудар.

Чорудар чогаалдарга автор фамилиянын салбайн, чажыт адын салып. Оон чаага хавынга демги чажыт адын бижээт, ангы сазына фамилиянын, адын, адазынын адын, адресин болгаш кылып турар ажылын дыктапкан, чаага хавынын иштинге дуй хырбаар каар. Ону чүгө конкурстун түнелин үнгөн соонда чазар.

Чорудар адреси: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, бажык № 4, чогаалчылар эвилелинин баштаар чери. «Конкурскка».

Конкурстун түнелин ийи катан: баштайгызын 1967 чылдын апрель 20-де, оон даразындагызын — 1970 чылдын март 30-де үндүрер.

Дээр дээн чогаалдарнын авторларына тыпсырылган:

Эн эки роман, тоожу хей көжөгелиг шии, опера, танцы, чурулганын болгаш синилгенин улуг чогаалдары дээш бирги чергенин үш—500—500 рубль, ийиги чергенин үш—300—300 рубль шаннаалары база деткимченин 100—100 рубль беш шаннааларын;

Эн эки шүлүгдөлдөр, шүлүктөп бижээн шиилер болгаш оперетталар дээш бирги чергенин үш—400—400 рубль, ийиги чергенин дөрт—200—200 рубль шаннаалары база деткимченин 100—100 рубль беш шаннааларын;

Эн эки рассказтар, очерктер, чангыс көжөгелиг шиилер болгаш музыканын биче жанрынын чогаалдары, танцылар тургусканын, чурулга ажылдары дээш бирги чергенин үш—400—400 рубль, ийиги чергенин алды—300—300 рубль шаннааларын база деткимченин 100—100 рубль беш шаннааларын доктааткан.

Халлазынын даштында «Башкылар өрөөн» деп бижимелдиг өрөөндү бөлүмүнүн дыннакчылары додуру олурганнар. Дээр дээн чогаалдарнын авторларына тыпсырылган:

Эн эки роман, тоожу хей көжөгелиг шии, опера, танцы, чурулганын болгаш синилгенин улуг чогаалдары дээш бирги чергенин үш—500—500 рубль, ийиги чергенин үш—300—300 рубль шаннаалары база деткимченин 100—100 рубль беш шаннааларын;

Эн эки шүлүгдөлдөр, шүлүктөп бижээн шиилер болгаш оперетталар дээш бирги чергенин үш—400—400 рубль, ийиги чергенин дөрт—200—200 рубль шаннаалары база деткимченин 100—100 рубль беш шаннааларын;

Эн эки рассказтар, очерктер, чангыс көжөгелиг шиилер болгаш музыканын биче жанрынын чогаалдары, танцылар тургусканын, чурулга ажылдары дээш бирги чергенин үш—400—400 рубль, ийиги чергенин алды—300—300 рубль шаннааларын база деткимченин 100—100 рубль беш шаннааларын доктааткан.

БЕЛЕТКЕЛДЕР ХАЙНЫШКЫННЫГ

Чер-чер Советтеринин сонгулда чорудар дугайында Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунун Чарымынын үнгөн хүнүндөн эгелээш Кызыл хоорай Совети сонгулдага белеткел ажылдарын чорудуп келген.

1963 чылдын март айда болган сонгулдага Кызыл хоорай девискээринге 136 сонгулда округтары турган. Сөөлү ийи чылдарын иштинде Кызыл хоорайнын чуртакчылары немешкени-биле болгаш хоорай девискээринге «Кок-Тей», «Сукпак» советтарын киргени-биле холбаштыр округтарын салы көвүдөөн. Бо сонгулда үезинде 11 чаа сонгулда округтары немешкен. Илчанаган ам хоорай Советинге сонгулда талазы-биле 147 округтар тургустунган. Сонгулда округтарынн кызылдарларын тодараткан болган оларны тургускан дугайында хоорай Советинин күүсөкчи комитетинин шийтири 1965 чылдын январь 31-де паралаатга чарлаттыган.

Сонгулда округтарын чарлаанын биле чергелештир ол округтар аайы-биле сонгулчуларын даялазын кылдыр бижикчилерин үндүргөш, сонгулчуларын чижек даялазын тургускан болгаш участоктар аайы-биле чара парлааш, хынаары-биле агитпункттар эрелекчилеринге берген. Бижикчилерин хей кезин аяк сепкилдиг даялазын болза-даа, сонгулда даялазын дыка хей сонгулчуларын кирбейин барганын маа-наа демделгезе чогуур. Бо талазы-биле хоорай Советинин күүсөкчи комитетин болгаш партиянын Кызыл хоорай комитетинин алган.

Сонгулда округ комиссарларын хей-ниинин төлөөлүкчилерин хей-ниинин организацияларын чоругуру-биле даштыктын болгаш оларнын составын дугайында шийиртин тусай плакат кылдыр парлааш тараткан. Бүгү сонгулда участо-ктарын февраль 3-те тургускан болгаш ол дугайында шийиртин февраль 5-те паралаатга база чарлаан.

Хоорайнын сонгулда комиссиязы бодунун бирги хуралын февраль 3-те эрттирген. Ол хуралга хоорай Советинге болгаш Элегес-Агын көздө Советке сонгулдага белеткел ажылдарынн канчаар чоруп турарынын

дугайында Кызыл хоорай Советинин күүсөкчи комитетинин даргазы эш С. Х. Красныйн илеткелди дыйнаан.

Хоорайнын сонгулда комиссиязы бодунун бирги хуралыга сонгулда кампаниянын үезинде бодунун чорудар ажылдарынын планын чогааткан бадылаан болгаш сонгулда комиссиязынын кезигинеринин тус-тус эрге-хулааларын хулаал, оларын сонгулда участоктарыга бажылаан. Чижээлээр, З. Н. Кужугет — № 5 школа, профтехучилище; М. Ш. Чогуу — ол таламы эрките Культура бажыны, энергетиктерин Культура бажыны; А. И. Гарбуз — пионерлер бажыны, көдө ажал-агый техникуму болгаш херелекчилер нийтилединин клубу; Т. Н. Намчалык — орук тузунун эгелээш, хоорайнын шериг комиссары, № 11 школа; Д. К. Ооржак — Тыва туугу трезиник клубу, алгы завод, дэг экспедициянын клубу болгаш оон-даа өскө. Сонгулда комиссиязынын кезигинерин боттарынга бажылаан сонгулда участок комиссиязынын ажылын хуу бурдуе хынаар болгаш оларнын ажалында практиктиг дузаны көргүзөр соругалыг. Комиссиянын кезигинерин тусай тургускан график бажуу ажалы шагынын сөөлүндө де-журныйларын доктааткан.

Хоорайнын сонгулда комиссиязы ам февраль 19-та болур хуралында сонгулчуларын даялазын хей-ниинге көөрү-биле азырынга белегенин дугайында хоорай күүсөкчунун секретарынын илеткелди дыйнаанын планнаан.

Сонгулчуларын даялазын ший тургузар ажалды чугулаан көргөш, февраль 5-те агитпункттар эрге-лекчилерин хуралында ол дугайын чугулаашкан. Ол хуралга сонгулчуларын даялазын тургузар ажалды-биле чамдык четпестерин демделген айттылаан, ол четпестерин канчаар чайлар дугайында информацияны эш С. Х. Красный кылган болгаш агитпункттар эрелекчилери боттут күмөдөрүн алган. Олар партия эге организацияларынн секретарьлары-биле дугурушкан, агитаторлар дачыштыр ол тургускан даялазын хынап турар.

Партиянын Кызыл хоорай комитетинин хуралдар даялазын партия эге организация секретарьларынын сургаалдалыг хуралын база эрттирген. Ол хуралга партиянын Кызыл хоорай комитетинин эрелекчизи эш А. И. Пахомова участоктарын сонгулда комиссияларынын составына хей-ниинин төлөөлүкчилерин канчаар депшидерин, депшилерге протоколдарын канчаар тургузарын тодаргайлап чугулаан. Хоорай Советинин күүсөкчи комитетинин даргазынын орадакчызы эш М. М. Попова улус судатарынын төлөөлүкчилерин канчаар депшиди, сонгуп турарын болгаш ында таваржып турар чамдык четпестерин айттылаан, ону адип чазарынын аргаларын чугулаан. Хоорай Советинин күүсөкчи комитетинин даргазы эш С. Х. Красный депутатка кандидаттарын депшидеринин чүрүмүн таныштырган.

Амгы үеде хоорай Советинин күүсөкчи комитетини моон сонгаары чоокку үеде чорудар ажылдарын календарь планын чогаалды кылган. Ол календарь планда мындыг чугу-дери кирген: участоктун сонгулда комиссиязынын кезигинеринин участокка февраль 17-ден эгелеп кезигинерин-не дежурныйларын, февраль 15-те округтарын сонгулда комиссияларынын төлөөлүкчилери-биле сургаалдалыг хурал эрттирерин, февраль 9-тан 18-ге чедир де-путаттарга кандидаттарын депшиде-рин, депшиктен кандидаттарын округтарын сонгулда комиссияларынын бүртүккери, участоктун сонгулда комиссияларынын даргаларынын болгаш секретарьларынын сургаалдалыг хуралды эрттирерин, сонгулда бөлөткелдерин партиянын, сонгулчуларын даялазын азын чарлаарын, сонгулда участоктарынын сонгулда хүнүнге белегенин хынаарын болгаш оон-даа өскө хей кемчелерин айткан.

Сонгулда хообузу хажык чокка сагып турган, планда айткан кемчелерин чогур ой хуусаанында күүсөдир чорук сонгулдага белеткелди чедишкенин хайдырар.

А. КӨШЕНДЕЙ, хоорай күүсөкчунун секретары.

Монгуш Ойлаарович Белек тууга 1955 чылда амылдап кирген. Он чылдарын дургузууда ол бызаакчынын мергемжилин мастер кылдыр шийгээдип алган. Туугага чаа келген, кады амылдап турар эш-өөрүн бызаакчы мергемжилге өөредип турар. Күш-ажылга ынакшылдыг, кызыман, шудуругу ол аныян эрни бригадада хүндүлөп турар. Оон амылдап турары Кызылдын 186 кварталында Димитрий Федотовтун туугулар бригадазы эртен чылын дыка хей чурттапга бажынарнын туугу, планын амыр күүсеткен. Бригада чаа чылды база-ла багай эвес эгелээш, январьнын туугу планы 120 хуу күүсеттинген.

ЧУРУНТА: бызаакчы Монгуш Белектин бажы ханазында салган чудукту өрүмээр-биле хемчээп турары.

Фото Н. АРАНЧАНЫЙ.

Депутат-биле ужуражышкын

РСФСР-нин болгаш Тыва АССР-нин Дээди Советтеринин депутаты, ажылчыл чоннар депутаттарынын Кызыл хоорай Советинин күүсөкчунун даргазы эш С. Х. Красный-биле хоорайнын № 6 агитпунктузунга сонгулчуларын ужуражышкынын болган.

Чед чылдын шийирлиг сөөлү чылында бистин республиканын болгаш наймысалдыг ажылчыл чонна-рынын мурунда турар улуг со-рулгаларын дугайын чугулааш-канын, ылангы Кызылга дыка хей чурттапга бажынарнын ажылаа-га кирерин, садыгын, коммунал-

хандырылганын чаа-чаа черлерин ажиттынарин, культуранын чаа-чаа черлерин немеширин, чонун амы-дырал хандырылганын байдалын улам ынай ажиттынарин, хоорай чаагайжылдыгынын ажылдарын мурунку чылдардан улам калбара-рин депутат оонаан демделгези.

Ол бүгү ажалдар чуртакчыларын калбак болгаш илдепелдиг кир-жилгени-биле чурттуулар апар дээрзин эш Красный чугулаан.

Ужуражышкынын чамдык кир-жилчилер боттарынын сонугурап турар айттырылганы тодаргай ха-рымдарын база алган.

Улус төлөөлүкчилери

ЭРЗИН. Районун улус судунун улус төлөөлүкчилерин сонгууру үргүлчүлээр турар.

«Коммунизмче орук» колхозтун девискээринде ажылчыл чоннар улус төлөөлүкчилеринге 7 кижини сон-гаан. Оларнын аразында № 1 хойжу бригаданын бригадир Б. Ч. Шой-гуттурар.

жулап, колхозта библиотека эрге-лекчизи М. Ч. Ширшин, көдө Совет секретары В. М. Нам-оол алар сонгустурулаан.

Район иштинде нийтиэн-биле 60 кижиле улус төлөөлүкчилеринге со-д-гуттурар.

Солун лекциялар

«ТИЛЕЛГЕ» совхозтун төвүңгө солун лекция болурун сууртун бүгү чуртакчыларына баш бурунгаар чарлапкан турган. Чон чогур ша-гында чыгып келген болгаш «Ки-жиги назынын уадыры чаа орга-низмин дигризер» деп шынал-ла конгуч солун лекциянын Москвадан келген лектор, биология эртемни-рин кандидаты В. М. Горбунов ном-чаан. Лекцияны номчуп, дыннакчы-ларын айттырылганын харылап бергени дээш, лекторга өөрүп чет-тиргенин совхоз директорунун ху-лаалганын күүсөдип турар эш Е. М.

Трешев ача олурган бүгү улустун мурундан илдеткен.

М. БЮРЮ.

«УЛУГ-ХЕМ» ыш ажал-агый черин Кызылга ыш пегиниг кол-лективинге «Кем-херек үлгүдигле-ри болгаш оон үчүп көп турар чылдаганын» деп лекция ном-чулганы болган. Ук лекцияны ша-галаан майору эш Федоров номчаан. Ажылчылар ону улуг сонугура-биле дыннаан болгаш харын-да са-нал-оол берикчилерин болуп турган.

В. САГАН-ООЛ.

ПРОПАГАНДИСТ

лынын дугайында сөөлүг мөдө-лөрдөн чугулап кааптар-дыр че. Белеткенин алган кижилер кым-нар ийик, моң—дигеш, Маннай-оол Чудумович ында олурган-нарже эргий көргөн.

Бөлүмүнүн дыннакчызы, баш-кы Салчак Мамбай-оол дыннадыг кылырын-биле туруп келген...

Кичээл эгелээринин муруну чарында шак ындиг дыннадыг мөдөли кылыр, Чадананын № 1 школанында коммунист кижизидигинин үндениринин өөренип берилге чачыл ап-паган. 15 минутта иштинде доңу дыннадыгын кылды чорук, кижиле бурдуу чаа чүүлдерин, болуш-куннарын долузу-биле билип алырынга улуг ажык-дузалыг.

Чадананын № 1 школанында коммунист кижизидигинин үндениринин өөренип берилге чачыл ап-паган, анда мергежи калган. Ооржак Маннай-оол бодунун пропагандист ажылынын дур-жугузынын дугайын мынчаар чугулаан:

— Пропагандист кижинин со-рулазы болза, дыннакчыларга бажыг билигин бээр, чедип ал-ган билин дыннакчылар амыд-рала, практиктиг ажык-херекке ажаллап билер кылдыр өөредер херек. Теманы дыннакчыларга чедигини-биле бөдүн дылга, бө-дүктөп тайылбырлап бөөри ажык-тыр. Бөдүктөп тайылбырлаш, кижиле бурдуу чүңү билип ал-ганын ол-ла дораан айттырын,

чедип алган билин каа, кан-чаар ажылаарын сүмөлөрүн ажыктыр. Өөренип эртен теманы хандыр билип, катаптан алмыда, кандыг номчуп каш дугаар ар-нын номчуп алырын сүмөлөр.

Өөренип эртин турар кандыг-даа темаларга таарышкан көргүзүп материалдарын белеткел алыры оона чугула. Ону дыннакчылар-нын боттарында кылдырып алы-ры дыка ажыктыг. Чүгө дээр, олар кандыг-бир көргүзүп мате-риалын канчаар кылырын дыка боттанып, ону кылдып тургаш, кө-рүп өөренип. Темаларын өөренип эртин тура, ону өскө темалар-биле холбаштырып билири улуг дөөшүг. Чижээ: чуртка коллек-тивизацияны калбаа-биле чору-дары деп теманы 4 шак өөренип. Ол 4 шактын бир шагын литера-турадан чижектер ал, амыдырал-дыг дигир фактылары-биле че-дингир тайылбырлап бээр, ды-ннакчыларга дыка солун. Мааңа-а ажылаар материалдар болур чо-гаалдар М. Шолоховтун «Андрей кур чер», С. Токанын «Бот-танган күзөл», О. Саган-өөдүн «Бир көдө Советте» болгаш оон-даа өскө. Тывага колхозташкы-нын үезинде боттуп көрүп, бил-генин, өскөдөр дыйнаанын, ол-ымшак кинолардан көргөткөн, номнардан номчаанын дыннакчы-ларга бөдөдө хевирлиг кылдыр со-нуугадып чугулаары чугула. Сайгарган тема бурзуңгө түн-неди дыннакчылар боттары үн-дүр кылдыр чачыктырар хе-рек.

Амгы үеде экен башкылап ту-рар бөлүмүмдө 35 башкы бар, олар коммунист кижизидиге-рин үндениринин, коммунизм тургузарынын айттырылганын өө-ренип турар. Бөлүмүнүн дыннак-чылар башкылар долузу-ла дө-дө болгаш дооспаан дөдө эртем-ни. Кичээлдерин семинар хевир-

лиг эрттирип турар бис.

Бөлүмүнүн дыннакчылары башкылар семинар кичээлге илет-келерин кылып турар. Ол илет-келдерге боттарынын билгелери-биле болгаш чогаалдардан ном-чаа чүүдөр-биле дыннакчы өөрүңүч билин бийдып доду-рар. Кичээлдин ийини эртенки болгаш чедир тайылбырааттын-маан айттырылганын пропаганда-стык сөөлү кылган түнелинге немей чугулап бээр. Дирин, амыдырал-чыл чижектерлиг болган илетке-лерин бекит үнелер турар бис. Илангы социалисттиг чурттар-нын аким-дума харылааларын билер болгаш бот-боттарында ду-залжанышкынын кескү чижек-терге көргүскөн илеткелдер ды-ка сөөлү болган. Ол илеткелдерин кылган башкылар улуг үнелди алгылаан. Дараазында кичээлге илеткел кылдыр дыннакчыны пропаганда боту белеткээр өки-түндөдө бээр. Семинар кичээлге белеткелди недела бурунгаар эгелээр, бүгү айттырылганын, не-медде кылдыр ажылаар литера-тураларын аттарын бижээш, азып каар. Баш бурунгаар белет-келди чорударга, дыннакчылар семинар үезинде долу, эки ха-рымын баа бээр чүгө-дир.

Коммунизм тургузарынын айт-тырылганы дээр, эң-не солун темаларын өртем. Моңу өрөгей өөренип болбас деп чүвени се-минар дыннакчыларынын баштайгы хуралында-ла чугулашкан бис. Чартык чылдын өөрдөгөдө про-грамманын бо чылдын эгезинде-де доостувус.

Кичээлге чедип алган билгелерин дыннакчы башкылар ботта-рынын өртемдеринге канчаар ажаллап турарын үргүлчү хынап турар бис. Бо талазы-биле баш-кыларын дуржулап солчулукчу-нунун бүдүрүлгө хуралын эр-тирген бис. Илангы теңгү, об-

ществоведение, орус дыл, тыва дыл, сан башкылары семинарга өөренип алган билгелерин кичээлдерге хуу бүрү чижектер кылдыр ажаллап турары, өө-реникчилерге бажыг билигин бе-рип турарын ол хуралга демдел-гезин.

Кичээлдерин канчаар эрттир-гезе, дыннакчыларга солун болурун олардан айттырып турары, ол ду-гайын нийти чугулаашкы көөрү пропаганда кичиге дыка ажык-тыр. Өөренип турар темаларымыс-ка бистин кылган көргүзүп мате-риалдарымыс хей. Кол көргүзүп материал кылдыр сан-туңнерин диаграммаларын, солундарын, сеткүүлөрдөн кескен чуруктарын, барикатураларын, плакаттарын, схемаларын, таблица-ларын үргүлчү ажылаары чугула. Ол чокта кичээл чүгө сөс-биле эртенки ол болур. Конспектин, лекция болгаш өскө-даа солун чүүдөр демделеп бижир кылды-рарынын кылды алырын баш-тайгы кичээлге-де дыннакчы башкылардан негеп алган бис. Кичээлге олуршканын дем-делгээр журналды кылган. Ки-чээлге келбейн бээр ийи-чангыс дыннакчыларын башкылар чөвү-лөдөрүнө атактаас болза хор-жак деп чүгө билингир болгай.

ССРЭ-нин Дээди Советинин 1964 чылдын декабрыда болуп эртен сессиянын материалдарын база Тыва АССР-нин Дээди Советинин бо чылдын январьнын ортан үезинде болган сессиянын материалдарын семинарнын дыннакчылары өөренип эртен.

Анык пропаганда боттунун ажылынын дуржулазын ынан-дыр долулап чугулаан.

Ооржак Маннай-оол школада башкыларын лекторлар болу-рун удуруткучу болурундаан ан-гыда, районун «Билет» нийти-лелин салбырынын база бир шымырак лекторларынн бирээш. Оон номчаан лекцияны дыннак-чыларга солун болуп турарын-дан, чон ону дыннаксар. Район-ун пропагандастын семина-

нары болу бергенде, анык лектор Маннай-оол олорга кан-дыг-бир темага лекцияны бо-ла номчуп берген турар.

Келер үенин шымырак лектор-ларын белеткээр дээш бодунун ажаллап турары школазынын үс-түкү кластарынын чамдык өө-реникчилерин бөдүн лекциялар-ын номчурунга чачыктырып турар. Илчанаган өөреникчилер-ден тургустунган 9 кижиле состав-тыг лекторлар болурун башкылар-дан аныда база тургузуу алган. Оларнын иштинде чамдык өө-реникчилер ам солун лекцияларын чонга номчуп турар апаган. Чи-жээ, 11 классын өөреникчизи Саяа Доруг-оол школачыларын кышкы дыннакчыларын үе-зинде Хонгетей, Бажы-Алаак суурларын чуртакчыларында делегей байдалынын дугайында лекцияларын номчааны улуг со-нуугадып болурун, бөдүлү лек-тор болуру оол-дур деп чүвени көргүскөн. Ол ышак 10 клас-стын өөреникчилери Сат Мөңгө-Доржу, Ооржак Базыр олар ку-дуку кластарын өөреникчиле-ринге эстетика дугайында лек-цияларын номчаан.

— Маннай-оол Чудумович Ооржак дуржулап лектор бо-лурундаан аныда, хей-ниинин ажылында база-ла илдепелдиг киржи турар. СЭКП обкомунун кезигини. Боттун директорлап турар школазынын өөрдөгө-ки-жизидигелдиг ажылдарынн акти түнелдеринг болуру дээш, ол кышмак ажаллап турар. № 1 школанын башкылары хей-ни-инин ажылыне бурдуу-биле хаара туттунган. Башкы бурдуу-де агитатор — деп, партия рай-кому он дугайында ыныг доңу харапестиканы берди.

ЧУРУНТА: дуржулап про-пагандаист Маннай-оол Чудум-ович Ооржак коммунист үн-денин өөренип берилгенин аалчегил кичээлдинге белеткени

ШЫН АРЫ
БЕДЭЭН

Азас 8 чыл школарының материалдык базасын бажыларга «Совет Тыва» колхозтун баштаар чери, партия организациясы сагыш салып турар. Чоокку эртең чыдарда колхоз 2 школына, 2 интернатты немей туткан. Ынчанга школада өөрлөргө чалгыс ээлчегде чоруп турар.

Өөрлөргө-кижизилдегил ажалды таарымчалыг чорударында бажыларның идеялиг дуалакчылары ала-нелер дээрин Азас школарының бажылар коллективни кичээлге алган. Школада ада-нелер университетин тургускан.

Школа дирекциясы ада-нелер-биле ажалды күштедиреринче кичээлгеин улагаттырган. Бирги чарты чылда ада-нелерниң нини турар-дарын 2 улаа эрттирген. Багай өөренип турар өөреникчилериниң сагышын ийги улунда эвээзээн. Бирги улунда 200 өөреникчилерден чүтле 28 ударикилер болгаш кончук эки өөрлөдигилер бар турган болза, нини улунда 41 кижикончук эки болгаш ударики өөрениги чедип-чин.

Уруглар кижизилдегизине улегерлиг Донгак Чат, Куулар Кыям-оол, Баран Улау-Орай, Василий Дамды-оол, Хомушук Аспан-оол ышкыш ада-нелерни мактавас аргакко. Бо ада-нелерниң уруглары чыл бүрүде 4-5 демдектерлиг өөренип турар.

А. ДОРНУ.

ДЕПУТАТ БОЛГАШ СОҢГУКЧУЛАР

Депутат кижиге кандыг-даа айтырларым, негеле, комулалдыг кижилер келер. Оларның чөптү-даа, чөптүг эвези-даа бар болгу-лаар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутаты Александр Сундуйовна Уэу-гегне бир-ле катап бир хараажан кижилер уругларын ахертип алгаш, мылаан-сыктап чедип келген:

— Бажы чок ат болдум. Кун-чуум кадайны бажыңга турган кижик мен, ол бажыңны бичижи мырнай аажок-тур — деп, хара-жентиг байдалын көргүзүп келген.

Депутат ол кижиге дуалаар дээш, оон байдалын тодаралып келгире, байдал мырнайдыр сыр өске болган. Ол кижик бодунуң хуу бажыңны садымкан болгаш ашаа тооруктап, боду кат чымы, чалгыс терге доктаа-мал ажалдавас, хуузууда ажык-кончаа сүрер болган.

Кандыг-даа айтырганы депутат кижик өөрениги эрге-ажыктары барымдаалап шиптирлээр. Ынчан-гаш Александр Сундуйовна ол хараажан кижиниң дилээн хандыр-байн, бодунуң дорт шиптирлиг чо-руун көргүскөн.

Александр Уэуегин бир-ле эртен өөрү-биле кады эргениг сааланы чорутуп, саалда машиназынга инек-

терни садырып, чай чок ажал-дап турда, ашаа холунда чаш уруг туткан кижик келгенин бенин эскербээн.

— Александра Сундуйовна, дуу база бир кижик келди, силерге келген боор—деп, бир саанчы эки ашаа медаллаан.

Депутат ону эскерип кааш, келген кижиге чедергеш:

— Меңээ келдиңер бе, угабай?—деп айтырган.

— Ие, силерге келдим, уруум. Чай чогунар-ла аажок ышкыш-тыр аа. Инээктер эстиге бээр ийнен.

Ажылнаар доостурга болур чоор бе?—дээш.

— Ажырбас, ажырбас, угабай. Машина-биле садырып турар улус болгай бис. Арай алек ышкыш-тыр—дээш, Александр шагыш көргөн.

— Хараажан дугайын чугаала-ңар харын—деп, уламчылаан.

— Өмү ээли чок, үш өскүс уруг-лар-биле арткап кижик мен. Бирээни мырнай чаш. Холга-бутка дүшкен эвес, ажалдавайн ашаа олурарга бергени кончук чүве-дир. Ынчан-гаш бичижи уругуңу уруглар бажы-ңыга кичирерин аргазы кандыг чүте ирги дээш келдим — деп, ка-дай дилег кылгаш, документилерин көргүскөн.

Ол келген кижик Маалы Дарый-ма болган. Депутат оон дилээ-биле болгаш документилери-биле кичээлгеин танышкан:

— Таныжып алдым. Ам чана беринер, угабай—дээш. Маалы Дарыймаа чуну-лаа айын тыппайн, кайгай берген: «Ырак-узак черден кел чыткан кижик эвес мен ийнен» деп болган.

— Дилээнерни хандырып бээр дугайында арга-хемчээл алыр мен. Айтыр шиптирлеттине берээ, ма-шина чедергеш, уругуңарны ап алыр — деп депутат чугаалааш, Ажылнаар доостурга болур чоор бе?—дээш.

— Ажырбас, ажырбас, угабай. Машина-биле садырып турар улус болгай бис. Арай алек ышкыш-тыр—дээш, Александр шагыш көргөн.

— Хараажан дугайын чугаала-ңар харын—деп, уламчылаан.

— Өмү ээли чок, үш өскүс уруг-лар-биле арткап кижик мен. Бирээни мырнай чаш. Холга-бутка дүшкен эвес, ажалдавайн ашаа олурарга бергени кончук чүве-дир. Ынчан-гаш бичижи уругуңу уруглар бажы-ңыга кичирерин аргазы кандыг чүте ирги дээш келдим — деп, ка-дай дилег кылгаш, документилерин көргүскөн.

Депутат Уэуегин оон ол Дамбие-биле чугаалажып, оон ажал-амы-дыралы-биле таныжып эгелээн. Ол

дээрге 29 хаалыг, каң-кадык, мер-гежилди механизатор, он дөрт чыл ажалы стажтыг кижик болган.

«Мең мунчулуп, мунгарып, тү-реп чоранымны билеп, ажал-шү-жүүнү үлөжип, айтырп, со-нуургал кээр баулу-ла депутат-тыр аа» деп, ол хандыр болуп, өөренигнен карааның чажы бүл-кедейин көзү-түр.

— Уругларым авазы өлгөн, дөрт уругларым өскүс арткан. Ын-чангай эрте чанар, орай келер кижик-дир мен — дээш, механизатор харлыга берген. Болуп көзүгө, уруг-лары караанда көстүп, бажыңның чанында ачаын четтикпейн манай турган-даа ышкыш. Чүрөңиң ужуру депутатка ам биддине берген.

— Аммыралга кандыг-даа чүте таларжыр-ла болгай. Сагыш-сетки-лиң ундаравайн, эки ажалдап көртүр. Уругларуңарны өскүстөр азыраар черге күрүнө хандырмал-зыңче чорутса кандыгың?—деп, де-путат айтырган.

Дамбиевиң сагышыга каян-ла кирбөөн чүрөңи Александр Сундуйовна сагындырышкан.

— Уругларым түрөп турар. Оларын мыңаар азырал черинче чорудар чүте болза, дыка эки чү-

ве-дир харын—деп, ол чугаалаан. Дамбиевиң адресин депутат ай-тырып алган чоруккан.

Депутат Уэуегин оон соонда Дам-биевиң бажыңга чедергеш, уруглар иштин-лаштын маннажып-ла турганнар. Оон уруглар-биле ол эптиг-ошкен чугаалажып, оларнын бүтү байдалын билеп алган.

Өскүс уругларын салым-чодун шиптирлээрине депутат боду-биле кидип, Дамбиевиң уругларын өс-күстөр бажыңыга кирип каан.

Механизатор Дамбиев ажаа өөрээш, сорук кирип, иленикпей көдүрүп, ам колхозтун мурнакчы механизато-ру болуп ажалдап турар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң де-путаты А. С. Уэуегиниң кижилер дугайында сагыш салымчылыгың кай чижектериниң чүтле чамдымы бо-дур.

Оон депутат ажал-чорудууга-зынга кандыг-даа айтырлар тавар-жыр. Ол айтырларын Александр Сундуйовна Уэуегин кижилер дуга-йында күрүнө баулу-ла сагыш са-лымчыны-биле шиптирлеп тур-рар. Депутаттың хулээлгези-даа ол, чонуну ону соңгуурда чагы-даалгазы-даа ындыг турган.

В. ШЫҢГЫ.

Нызылчыларга

Бистиң республиказының на-йысылалы чылдын-на чарамып, чаагайып, ону улам чаагайы-дарыңа малитп салымчылар-ның хемчээли-даа өзүп өрөр. Хорайның нара шывылгыг ору-тарының дурту узуп, кудумчулар чаартынып, чаа хөөр кир ки-дынып турар. Бо чылын нара шы-вылгыг орунтарың дурту «40 ажалы километр чедир узавар. Ра-бачаа кудумчууун бүрүн септээр болгаш ажаа 34 мук рубльиң ча-рыгаан турар.

Партиңиң чайгы кинотеатрын-дан «Хүреш» стадионга чедир ажалың асфальтлар болгаш республика зинегезиниң чанын-ла сесеринти чаагайыңы тулар. «Школа-интернат», «Восток», «Рабчаа», «Темас-Суг», «Рем-завод» болгаш «Первомая» дээр автобус донтаашының чаларыңг пасажирлерге таа-рыштыр павильондары база ы-лыр.

Хорайның чурттаачыларыңа эптиг болуун дээш бо чылын са-парың 134 сандайларын белет-кээр мердүңгөн болгаш олардан 70-ни бүрүн белеткээр. Хорай сесеринтериниң болгаш газетна-рының шөлүн дыка илбелээр. 400 улуг ыштарың болгаш 2000 чадан унуштарың тарып олуртур. Оң таланы эрик база дыка чаа-гайыңыр.

Степная, Трудовая, Оюн Кур-седи болгаш Авиация кудумчу-лары шуут-ла ногарып келир. Чер болганга чечектер тарып өстүрери дына калбарар болгаш «Коммунтууңун» септелге-ту-дуг эргелели чечектер тарып өс-түрөр чаз, чыгылаан чери мый-га чедир ажаллап кинирген тур-рар.

Хорай чаагайыңдылганың талы-биле өске-даа дыка хай хемчеглерни бо чылын база бат-тандырган турар.

Бистиң көрр.

Хөй-уругларлыг иелерни „Иенин алдары“
орден-биле болгаш „Иенин медалы“
медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунун

Ч А Р Л Ы

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун өмүзүзүндөн шаңнаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН
Чеди уругларны төрөөн болгаш кижизиктен иелерни
«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Иргит Хеймерек Мөзек-оолов — «Тээли» совхозтун ажалчыны.
2. Селен-оол Айдыс Шыраповна — «Тээли» совхозтун ажалчыны.
3. Хомушук Чангыч Чыдакова — «Тээли» совхозтун ажалчыны.

Алды уругларны төрөөн болгаш кижизиктен иелерни
«ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Бадап Сержиң Иргитовна — «Тээли» совхозтун ажалчыны.
2. Күжүгет Өшүк-саар Сендажыев — «Тээли» суурда өг-бүлө ээзи.
3. Саргы Сержиң Иргитовна — «Тээли» суурда өг-бүлө ээзи.

Беш уругларны төрөөн болгаш кижизиктен иелерни
«ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Агбаан Долзак Дамбылова — «Кара-Хөл» колхозтун ажалчыны.
2. Бадап-оол Долаа Хертековна — «Тээли» совхозтун ажалчыны.
3. Иргит Арпача Чымакова — «Тээли» совхозтун ажалчыны.

4. Иргит Чайданжаа Хүрен-оолов — «Тээли» совхозтун ажалчыны.
5. Иргит Хирлиг Намбаровна — «Тээли» совхозтун ажалчыны.
6. Иргит Чайданжаа Хүрен-оолов — «Тээли» совхозтун ажалчыны.
7. Митерей Сенич Салчакова — «Тээли» совхозтун ажалчыны.
8. Ооржак Унгеш Лопсановна — «Тээли» совхозтун ажалчыны.

БАРЫН-ХЕМЧИК РАЙОН

Сес уругларны төрөөн болгаш кижизиктен иелерни
«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Монгуш Орзанмаа Чадамбаева — «Шекпээр» совхозтун ажалчыны.

Чеди уругларны төрөөн болгаш кижизиктен иелерни
«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Салчак Сержиң Чамбаловна — Аксы-Барлык суурда өг-бүлө ээзи.
2. Хомушук Көк-Хуна Спар-оолов — Хөндөлген суурда өг-бүлө ээзи.

Алды уругларны төрөөн болгаш кижизиктен иелерни
«ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Монгуш Чечекмаа Шанчыла-новна — «Шекпээр» совхозтун ажалчыны.

Беш уругларны төрөөн болгаш кижизиктен иелерни
«ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Сарылар Каратаа Сергеевна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОН
Тос уругларны төрөөн болгаш кижизиктен иелерни

«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Монгуш Сендижаа Дүмөн-оолов — Ленин аттыг колхозтун ажалчыны.
2. Ондар Шилимаа Даржаева — «Чыраа-Бажы» совхозтун ажалчыны.
3. Ооржак Сурот Сандыкова — «Чыраа-Бажы» совхозтун ажалчыны.
4. Ховалыг Дакпал Комбуева — «Чыраа-Бажы» совхозтун ажалчыны.

Сес уругларны төрөөн болгаш кижизиктен иелерни
«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Долзатпаа Монгуш Сандаков-на — Ленин аттыг колхозтун ажалчыны.
2. Монгуш Чоодак-оол Кенденов-на — «Искра» колхозтун ажалчыны.
3. Ооржак Шанмак Даржаева — «Искра» колхозтун ажалчыны.
4. Самбуу Татьяна Намжаковна — «Искра» колхозтун ажалчыны.

Чеди уругларны төрөөн болгаш кижизиктен иелерни
«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Кара-Сал Сенинмаа Капкай-оолов — «Искра» колхозтун ажалчыны.
2. Куулар Бичиңей Дагбаева — «Сут-Хөл» совхозтун ажалчыны.
3. Куулар Давыс Демиртеповна — «Чыраа-Бажы» совхозтун ажалчыны.

4. Куулар Канчыр Будут-оолов-на — Чадаана хоорайда өг-бүлө ээзи.
5. Куулар Оруйнаа Дамбажыков-на — «Сут-Хөл» совхозтун ажалчыны.

6. Маалы Долзатмаа Еренова — «Чыраа-Бажы» совхозтун ажалчыны.
7. Монгуш Анай-Хаак Көк-Херек-овна — «Тыва» совхозтун ажалчыны.

8. Монгуш Вазыр Улуг-Карак-овна — «Сут-Хөл» совхозтун ажалчыны.
9. Монгуш Хураганчык Базырсов-на — «Тыва» совхозтун ажалчыны.
10. Монгуш Шимит Чимитовна — «Чыраа-Бажы» совхозтун ажалчыны.

11. Ондар Белек Баяновна — Ленин аттыг колхозтун ажалчыны.
12. Сат Кызыл Кара-оолов — Чадаана хоорайда өг-бүлө ээзи.
13. Шымыр-оол Сендажы Самбу-евна — «Искра» колхозтун ажалчыны.

Алды уругларны төрөөн болгаш кижизиктен иелерни
«ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Анаанмаа Кара-Сал Чөнүкпей-овна — «Чыраа-Бажы» совхозтун ажалчыны.

2. Донгак Керткя-Кара Белеков-на — «Сут-Хөл» совхозтун ажалчыны.
3. Донгак Чавыт Биче-оолов — «Сут-Хөл» совхозтун ажалчыны.

4. Куулар Анай Сундуйовна — «Тыва» совхозтун ажалчыны.
5. Куулар Хеймерек Допур-оолов-на — «Болшевики» колхозтун ажалчыны.

6. Куулар Шүмей Кара-оолов — «Чыраа-Бажы» совхозтун ажалчыны.
7. Монгуш Семия Лопсановна — «Тыва» совхозтун ажалчыны.
8. Монгуш Чечекмаа Кенденов-на — Ленин аттыг колхозтун ажалчыны.

9. Монгуш Чечен Байдымеевна — «СЭКП XXII съездин» колхозтун ажалчыны.
10. Ондарый Ховалыг Мөнгеевна — «Сут-Хөл» совхозтун ажалчыны.

11. Ондар Ымыраа Ламажапов-на — «Сут-Хөл» совхозтун ажалчыны.
12. Ооржак Чанчы-Кара Бажа-чьева — Ленин аттыг колхозтун ажалчыны.

13. Ховалыг Семис-оол Содуна-мовна — Ленин аттыг колхозтун ажалчыны.
14. Ховалыг Чажанмаа Дам-Сүр-новна — «Искра» колхозтун ажалчыны.

15. Ховалыг Чүскүк Магасатовна — «Чыраа-Бажы» совхозтун ажалчыны.

Беш уругларны төрөөн болгаш кижизиктен иелерни
«ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Бавуу Ондар Мөңк-оолов — «СЭКП XXII съездин» колхозтун ажалчыны.
2. Дондук-оол Шангыр Ондар-оолов — Чадаана хоорайда өг-бүлө ээзи.

3. Иргит Хүрен Делгеровна — «Тыва» совхозтун ажалчыны.
4. Кара-Сал Очур Даргановна — «Болшевики» колхозтун ажалчыны.

5. Куулар Борбанай Шынгыл-оолов — Чадаана хоорайда өг-бүлө ээзи.
6. Куулар Сендажы Шыраповна — «Тыва» совхозтун ажалчыны.

7. Куулар Чоодай Хереловна — Ленин аттыг колхозтун ажалчыны.
8. Монгуш Кара Семис-оолов — «Искра» колхозтун ажалчыны.

9. Монгуш Саидан Сүсүбеевна — Ленин аттыг колхозтун ажалчыны.
10. Монгуш Нанзат Санчаева — Ленин аттыг колхозтун ажалчыны.

11. Монгуш Сендажы Конай-оолов-на — «Искра» колхозтун ажалчыны.
12. Монгуш Хербек Чоодак-оолов-на — Ленин аттыг колхозтун ажалчыны.

13. Монгуш Чойганмаа Чамьянов-на — Ленин аттыг колхозтун ажалчыны.
14. Ооржак Бичиң-уруг Агар-оолов-на — «Искра» колхозтун ажалчыны.

15. Сүрүк Анай-оол Сатанов — «Искра» колхозтун ажалчыны.
16. Таюскаа Тамара Егоровна — Чадаана хлөб заводунун ажалчыны.

17. Туушук Тайныкша Сандаков-на — Ленин аттыг колхозтун ажалчыны.

(Уламчылыг).

МАЛДЫН ЧАШ ТӨЛҮН БҮРҮН МЕНДИ АЛЫР

ИЙИС ХУРАГАННАР ХӨЙ
Бай-Тайга районун «Тээли» совхозунун бирги салбырында хой оодаашкыны түлүктүңишан турар. Салбырын ийи хойжу бригадында 1954 хой оодаан.

1611 хураган менди доругуп турар. Хойжулар Доржу, Болаа, Арапчор, Бадап олар ийи хураганнары хун буру ал келген. Малдың чаш төлүгө бээр сиңен кышталгаарда эвээш эвес. Төрүү хойларын саны ам-даа хей. Бригадалаа сакмашкычтар шаг-ла чедер бергизген. Ынчалзажок мал-чынарның амшылдар-чуртталга-зында чамалык чедимче чок чүд-дерни демдегээр артык эвес.

Б. БАРБА.

ЧАРЫШКА КЫЯГЫРГАН
«Малчы» колхозтун хойжуу Хомушук Кара-оол 1960 чылда 496 санын артык күштүг хой-лери хулаң алгаш, оларын мен-ди чыл ажалды. Малчынын ий-диг кызымак чорун өөренип

көргөш, ашаа төрүү хойларын хулаңдып берген. Эртен чылын ол кадарып турганы 317 хойун 100 бажыга оонаштыр 98 хура-ганы камгалап алган.

СЭКП багылан-Хемчик райкому болгаш райкукум ш Кара-оолду эки ажалын унелер көргөш хундулду бажы-биле шаңнаан. Оон колаңдыма ам 30 хой оода-ла. Хураганнары шуут менди. Хураган бүрүн менди алыр со-рууга ам ол сагалы, малчыны Х. Диртык-оолду чарышка кый-гырган.

И. ДЕЛГЕР-ООЛ.

ЧҮС ӨШКҮДЕН ЧҮС БЕШ
АНАЙ

«Сут-Хөл» совхозтун Ишкы сал-бырында ангор өшү кадарыма-рынның кышталгаарында мал оол-дап эгелээн. О. Көк-оол чоокка чедир төрөө 80 өшкүдүндөн 91 ажалын. О. Дакпал 75 өшкүдүн-ден 82 ажалын камгалап алган, доруктуруп туралар. Үстүнде кадарчылар мал ажалында 15

чыл дургузунда ажаллап келген-нер. Олар бот-боттарынын ара-зында чарышты. Ийи малчыны каймык-даа 100 өшкүдөн 110-115 ажалын аларын хулаңлаа.

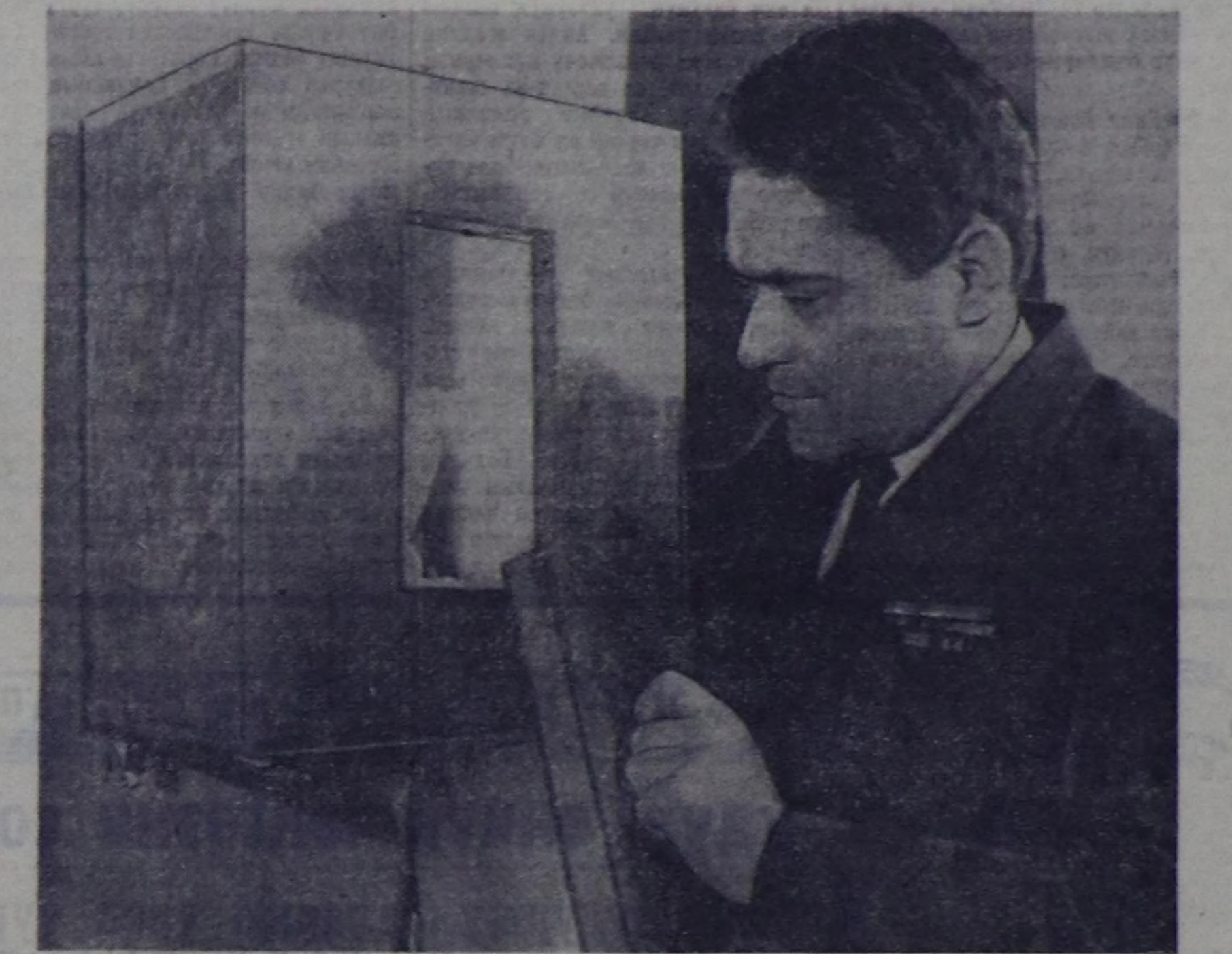
П. ШОКПАА.

БЕЛЕКТИГ УЖУРАЖЫР
ДЭЭШ

Монгуш Калчан «Тикелге» совхозтун Шамбалыг салбырда хой кадарчыны. Ол назылаа кы-рыма-даа, оонашкан ажалында шудуруг ажаллап келген. Хоочун малчында бо чылын 510 хой бажылаптыган. Коланымда хой-ларын кужу семис. Олар ам оодап эгелээн. Эш Калчан 100 хой бүрүзүндө 100 хураганын, бир хойдан 2,5 кг дүктү алыр дээш кызымак ажаллап турар.

Малчы бо хүнерде малдын чаш төлү бүрүн аларынче улу кичээлгени салбылаан, чер-чер Советтеринге сонгулда хунуге чедипкиниңг ужуражыр дээш салымчы ажаллап турар.

Н. САТ.

Баку. Бажың соодукчузунга дош алырыңа 5-тен эвээш эвес шактар негеттирер. 8—10 минута болгаш ла намерга температура 29 градус чедир куудай бээр соодукчуңу Га-рун Абдулович Агаев тургускан. Ол-ла үдөс сүр дамчыдыкчы-биле ту-душтуруп наан, приборнуң изидер

намеразыңа агып келген суг 60—70 градус чедир изий бээр.

Авторнуң «Север-Юг» деп адааны ол чаз хересел дүргөн дош алыры-ны, уреличел продуктулары када-галарың аргазын берип турар. Изиг суг база-ла кезээде белеп ту-дустуруп наан, приборнуң изидер

даарга, ол чаз прибор чүтле 8 кило-ватт-шак электри энергиязын чары-дап турар.

ЧУРУНТА: Г. А. Агаев бодунуң «Север-Юг» деп соодукчузунуң ча-ныма.

Фото З. Мкртычянтың. СЭТА-ның фотохрониказы.

Улустун аас-чогаал кежээзи

Тыва улустун аас-чогаалында ту-дускааткан кежээни Хорум-Дар 8 чыл школарының бажылар кол-лективни организастан эрттирген. Ке-дээ клубтун иштин а

ӨЛҮМ ЧОК ЧОРУКЧЕ ОРУК

Д. М. Карбышевтин өлгөніндөн бээр
20 чыл болганына

Москвада Карбышев аттыг сесерликтеп эртип чыткан санында-ла, мээң мурнума, кайгамчык улуг дош орзан чажырадыр буступ чаштап, оок кедегей соок тынып чыдар бузундуларынын кырында планетаның бүгү-ле үлүт-хуузуун ышкынган кижилерин бодунуң улуг чүрээниң чалбыжы-биле чылыдарына белең тоолчургу кижилер Карбышев туруп кел чыдар ышкаш кылдыр бодап келир мен.

Аажок улуг маадырлык чоруктун, кижилерге кызыгаар чок ынакшылың кижизи, генерал Карбышев алыңдан өлүм чок маадырлык чорукту кылган. Ол маадырлык чоруктуң магалыг чаагайынын дугайын совет чогаалчы Сергей Голубов «Шивээлер дүжүп бербейн турунда» деп романында чугаалаан.

Карбышеви өлүм чок чорукка чедире берген ол оруктар мурнунда сапарлар-биле чугаалажып тургаш, тилелгеже кижинин тура-соруу кандан болгаш бетондан бажыг деп чугаалаан. Августун арга-арында эвес ийген? 1961 чылдың июнь хуннеринде кызыгаар Гродно хоорайнын куумчузуна крупчу снарядтарын баштайгы частышкынынын адаа-биле ол орук эгелээ эвес бе?

Д. М. Карбышев

бөлгөңгө бөдү чүмү-биле бердинин чораш.

Поволжье болгаш Сибирь, Украина болгаш Урал, Кавказ болгаш Забайкалье—дүйнү болуп турган черлериниң ыраат-ла долу эвес дандызынды. Дмитрий Карбышев ол черлерге чаалажып чоруп турган болгаш бодунуң кайгамчыктыг энергиясы база мергежил-биле анык Совет Армиянын туруштарыны бажыгалап турган. Шылтарангай совет полководчу М. В. Фрунзе оон шериг-инженерлик дуржулгалары, революциянын херээңге кылгаар чок бердингенни бели-биле унелээ.

Хамааты дайын кидиндүлүк чоруп, колчакчы генерал Ханжин Бешки кызыл армияны Самараны улаанышкынычче үндүр кыскап, Оренбург районунга атаман Дутов калчаарлап, а ак-казактар Уралскиниң ажелде алканда, Чөөн фронтунуң мурнуу таланынга байдал айымалыг болу берген. Ленинниң айтышкынын ээгуар ийи армиядан Мурнуу бөлүктү тургускан.

Ону Фрунзе командылап турган. Самараны болгаш Саратовту айымал чок бодулар төлөөдө, Самараның бажыгалап турган районун камгалатпалар дүргөн ажалда кылдыр негетинип келген. Ол сорулганың инженер кезин Карбышевке оонажып келген.

Оон ажалдап кылган планын дими-биле болгаш ханы бодалымын оонажып турган. Плана кирген бүгү-ле чүдүлөр аразында тудуш холбаалыг болган.

Карбышевиң төлөвилелери-биле доорагай танкыш, Фрунзе оларны тандарга келер үедө дайынын ажар тилелгеже шийтирилгит эге белектериниң бирээни ында кылдыр көргөн. Ынчангаш алдаан-лаз.

Карбышевиң бодалы болгаш үдүр-тулазы-биле тургустунган Самараның бажыгалап районунуң бажыг шивээниң каш-ла ак-тварейжи генерал молдурчун оора дүшкүлээ.

ТЕХНИКА ЭРТЕМНЕРИНИҢ ДОКТОРУ, ПРОФЕССОР

Ындыг планнарны ажалдап кылдыры-биле Карбышев бүгү хамааты дайын доозулгусе — ак-тварейжи аг-шеригин болгаш даштыкы халдакчыларын шериглерин бүрүн чыла шапкыже чедир ажалдаан. Тайбын чыдарда, шуут сурагыл теоретик болгаш шериг-инженер херээңи практиги бөдү берген эезинде, ол чепсектиг күштериниң төп аппаратына харымсалгалыг албан-дуу жалдарга ажалдап турган болгаш оон-биле калы барык бүгү шериг академияларына башкылап, келинг, улуг эртем ажалдарын бижип турган. Дмитрий Карбышевиң бажыг дараазындагы номнар улаштыра-улаштыра үнүп турган: «Маневрлээң байдалдарда моондактарын дайынчы ажалдаары», «Уреждэри болгаш моондактары», «Оруктарын миналары», «Танкага уду орнарлар»... Ол ажалдардан совет шериг инженерлериниң бүдүн-бүдүн салгалдары өөренип алган. Карбышевиң эртем ажалдары даштыкыга калбаа-биле сурагжаан. Шериг эртемнериниң доктору эртем адим, профессор атты болгаш инженер шериглериниң генерал-лейтенанты атты алаа тыгмыскап, а оок херээңге Кызыл Тук орден көстүп келген.

Өлүм чок чорукче орукка 1940 чылдың утундурбас хуну Карбышевке эң чутуга уе-чада болган, хаанын армиянын кайраган офицери чораш ол кижини Коммунисттер партиянын кезигүүнериниң херээңиңе мычан кирген ол. Чүрээниң болгашааны ол бажынын тайыштырылганын, профессор Карбышев билдиргенине мынча деп баштап турган.

«Чогуң харым ам чүге партияга кирип турарым ол? Чүге дээрме ам бо уе аар-берге-дир. А моон-да аар-берге болур. Ынчангаш ол уени коммунисттер-биле калы, партия-биле калы эртексээр-дир мен...»

Ону чогуң кандыг шылгалдар

манай турарын Карбышев ычкан билбөөн, ыччала-ла ол шылгалдарын алдары-биле тузуп эртеринге ол бичин-ла чыгышпейн турган.

КАНДАН БОЛГАШ БЕТОНДАН БЫЖЫ

Гитлержи Германиянын СССР-же оор бугу-биле калдып киргениниң шагында дайынын баштайгы снарядтары эң-не барыны талакы кылма-гаарга, Гродно хоорайга Карбышевиң оттурган. Москваже эй бээрин аңаа сүмелээ, ыччала-ла оон туружу Тараан чурттуң камгалалында херээңи-биле туржу берген Совет Армиянын дайынчылары-биле кожа дээринге хань бүзүрелдиг ол кижиниң байдалдарже шуут кирип-кен.

Гродно улаанышкынында кызыгаары маадырлык камгалат турган кезектерини гитлержи аг-шериглер согушкунуң хенертен болганын аңаа алгаш, бүзүрелденген. Бүзүрелтиргендер уениниң үезинде Карбышев дайынчыга уду дүңкени эң эвес күштүг сегиргип алышынынга аар балыглаттырган болгаш медресини ышкынган. Эң-не көргүчүгү чүе болган-дыр дээрин минип келген, ол дораан-на билип каан: «Өлүг-диргитиң ийи аразында бөдү берген арга-жок кижини немерчет тузуп алган болган. Бир эвес холуга гранаттыг турган болза, көр хөөң чогу фашистер-биле калы бөдү ол дораан-на чыдырдырлар турган ийик. Ында гранат-даа, пистолет-даа чок...»

Ынчалза-даа ол бөдүн дораан-на тутуна берген. Бөдүнүң генерал ады-даа, бөдүнүң партияжи чорунда ол дайынчылар чажырабаан. «Комиссарлар, коммунисттер — ийи бажың бурунгар!» — деп конала болган санында-ла, Дмитрий Карбышев бажын чоргаар көдүргөш, чыскаалдан бир дугаарында ушта кылашпай турган.

Совет генерал-профессорунуң тура-соруун сыгаран орадашкан, гитлержи өлүкчүлөр гитлержи араатанарын бүгү-ле арга-чепсектерин ажалдаарын шөпө көргөткөн. Бир эвес сатынып, «есерлр болза, оон орну кылдыр олар Карбышевке

байлак, чаагай амыдырал-турттал-ганын алап турганын. Олар ону аш-биле, кижиги эвес ажал-биле хилинчектеп, эң-не кадыг-зошкун өлүм-биле кыдырып турганын. Ынчалза-даа чүт-лаа чүе оларга күзөңгит түнелдерин бербөөн. Фашисттер хоранын бүгү-ле черлерин таварты ол эртем: Замостьини, Хамельбургтун, Нюрнбергтин, Флосенбургтун, Майзактун, Освенцимни, Заксенхаузенни... өлүкчү кара бажын черлеринге ол чораш... Оон-биле бир дөмөй берге байдалга таварышкан эштери, албадал-хилинчек лагерлериниң чажыг ажал талазы-биле сүрүктүлүр амыдырал-е, гитлержи өлүкчүлөргө уду демисеке тура-соруу кандан болгаш бетондан бажыг кижиниң үлөгөр-чижен оортан көрүп турганын.

Карбышевиң четкен сөлүгү чери Маутхаузен болган. Эң-не чүдөк-бузар дорамчылардан болгаш хилинчек-адамдар-биле Карбышевиң тура-соруун сип шылаваан гитлержилер Гитлериниң дужалыг ээгуар араатангай шаажылаалы аңаа кылганнар — хилинчектеринге эске кижилер-биле калы ону чымыла-ла соок шаче үндүр бергеш, бранспойтан сугну олче кузуп туруп берген. Оон доштаалып доңуп келген өлүкчүлөргө өөрүкчү-биле көрүп турганын. Аңаа-даа Карбышев эрес-сорукуту болуп, чанында кожа доңуп кел чыткан кижилерге мындыг дилим маадырлык-биле чугаалаан:

— Омак болунар, эштер! Тараан чурт дугайын бодулар, мынчангаш эрес-маадырлык чорук силерни катба!

Москва. Дмитрий Михайлович Карбышев аттыг сесерлик. Хар-биле ала-шарак кылдыр шыттыган троуарлар бар чораш, Карбышевиң кажан-бир шагда чугаалап каан: «Тилелгеже кижиниң тура-соруу кандан болгаш бетондан бажыг» деп сестери сагыжыга база дагың кирип келер.

Совет генерал, эртемден, коммунист, чогуң-на харын ындыг тура-соруку бодунга шингээлп чораш, мынчангаш өлүмү өлүм-биле эткен, өлүм чок чорукту ол чедип алган.

Иван БОЙКОВ.

Совет журналист ам-даа кара-бажында

БРАЗЗАВИЛЬ (СЭТА). Н. Хохловтун Конго дугайында «Известия» солуга парлап үндүргөн чүдүлери-ниң болгаш репортажтарының «шым-шым» барылаалар көргөш, Леопольд-Вильеңиң ийги чаданың суду болза совет журналисттиң «херээ» ук сүдүн эрге-хүлээлгенин хем-чазылдан дашкаарлап турар-дыр, мындагы ону Леопольд-Вильеңиң кол прокуратурамынга берген турар ужуру-лук деп доктааткан.

Конгонун юридиктиг хоойлууду-галын ээгуар алырга, кандыг-бир суд херээң устугу чаада дамчыдып бээриниң чорудулганын ийи медела болур.

Ол уениң дургузунда Н. Хохлов кара-бажында чыдар ужурап болуп турар.

Сөөлү хуннерде Н. Хохловтун кадымын байдалы баксырай берген болганда, ону өмчиге шинчидери-биле Леопольд-Вильеңиң чоруткан.

Мурнуу-Вьетнам партизаннарның согушкуннары

ПАРИЖ (СЭТА). Сайгон эзу-чур-мунуң шериглери мурнуу-Вьетнам партизаннарга уду тургустуннарга февралдың 8-тен 10-га чедир үш хуннериң дургузунда 527 кижиниң өдүрткен, балыглаткан болгаш чидирген. Ол-ла уениң дургузунда партизаннар-биле тулушкуннарга америкааннар 3 кижини өдүрткен, 36 кижини балыглаттырган, 33 кижини ис чок чидирген деп, Франс Пресс агентилединиң корреспонденти Сайгондан дыңнадып турар.

Корей Улус-Демократтыг Республика. Күчүлүг совет техника-биле дериттинген Мусангын демир-руда бүдүрүлгениниң дагжылары өрткен чыл-дын планын хуусаа бетинде хуустен. Чаа чылдың баштайгы медел-ларымны планым ооналдарына база дыка ажыг күстенип турар.

ЧУРУКТА: ажык ажалдап кылышкынында 25 тонна чүкү чүктөөр совет самосвалдар.

ТЕЛЕГРАФ МЕДЭЭЛЕП, ДАМЧЫДЫП ТУР

ВДР-ге уду өнчүк-чөңгээни соксадыр

Женева дугуржулгаларын үрөп турар

ХАНОЙ (СЭТА). Февраль 10-да Вьетнам улус армиясының дээрн команданың харылаа төлөөдери-ниң баштыгы Женева дугуржулгалары АКСИ-ның база каттап шыгын уурунну буруу шаап турар меделелди Вьетнамга хайгаарлап болгаш контроль талазы-биле делегей комиссияның даргазына чоруткан дээрин ВНА агентиле дыңнадып турар.

Сөөлү ийи хунде Вьетнам Демократтыг Республиканың девиэзия-де урттапчыл чамдык черлерин каш улаа боолал база бомбалап турары-биле чергелештир АКСИ-ның шеригиниң чаа кезектерин, шериг ажалдакчыларын болгаш чаа шериг техниказын чорудуп турар чорук болза, Каттышкан Штаттарның чаа Мурнуу Вьетнамга бөдүнүк агрессия дайынын хемчээлдерин калбартыры-биле баш уду ажалдап кылгал планын калчаалы-биле боттандырып база дайын чорудулгаларын Соңгу Вьетнамның девиэзия-де шилчелирин орадажып турар деп чүвени көргүзүп турар-дыр дээрин ол меделелде айткан.

Ол болза Вьетнам талазы-биле Женева дугуржулгаларын чүге кеде-лери шыгын уурун болур эвес, харын база Вьетнам улустуң хамаа-

рышпас чорунче болгаш тускай до-гунаашкыныч каржы халдаашкын болур деп, меделелде чугаалап турар. Бо хөдөлүшкүннөр дайынын хемчээлдерин калбартырынын айыч-

лын улгатырып, Инди-кылатта болгаш Мурнуу-Чөөн Азияда тайында болгаш уаустарың айымал чок чорунга шыгын кыяныг болуп турар.

Мурнуу Вьетнамда кадыг дошкун тулушкуннар

НЬО-ПОРК (СЭТА). Кадыг-дош-кун сегиргип алышкынынга Мурнуу Вьетнамның партизаннары АКСИ-ның база Сайгон эзу-чурмунуң шериглеринге дыка шыгын чидиргелери таварыштырган. АП агентилединиң корреспонденти Сайгондан дамчыдып турары-биле алырга, Мурнуу Вьетнамның найысылалы-ның чөөн чүгүнде 80 километр чер-де туруп турар Бинь Жиа хоорай-нын чогуна болган тулушкунга партизаннар 4 америка вертолёттарын дүжүр аткан.

Ол тулушкуннарга бир америка «сөөлүкче» өдүрткен болгаш 12 кижини балыглаткан. АКСИ-ның мурнуу Вьетнамга чепсектиг күштериниң коомаштыктыгы орадажы-

зы генерал Тромкортонун 26 хар-лыг олзу капитал Томас Тромкортон аар балыглаттырганнары аразында бар болуп турар. Чаа шериглери 47 кижини өдүрткен болгаш балыглаткан.

ПАРТИЗАННАРНЫҢ ЧЕДИШКИНИ

ПАРИЖ (СЭТА). Февраль 9-та мурнуу-Вьетнам партизаннар, чаа шериглериниң шаажалды кезектерини атаканын өдүр шапшыны, үш америка вертолёттарын дүжүр аткан. Франс Пресс агентилединиң корреспонденти Сайгондан дыңнадып алырга, он америка вертолёттарын бертиндир аткан. Сайгондан мурнуу-чөөн тала-же 65 километр ырак черге болган ол тулушкунга тос мурнуу-Вьетнам солдаттар болгаш бир америка-нык өдүрткен, 46 солдаттар балыглат-тырган, он иштинде 8 америка шериг албанчылар бар.

ГДР-же эртип келген

БЕРЛИН (СЭТА). Сөөлү үш хун-нерин дургузунда Барын Германиядан болгаш Барын Берлинден 90 кижини Германия Демократтыг Республикаже эртип келген. АДН агентилединиң дамчыдып турары-биле алырга, 1961 чылдан бээр 80 муң ажыг барын-герман болгаш барын-берлин чурттакчылар ГДР-же эртип келген болуп турар. Республиканың чаа хамаатыларын чурталга чери болгаш ажал-биле хандырып турар.

Ак бажыңа чөвүлел хурал

ВАШИНГТОН (СЭТА). Чоокта чаа АКСИ-тын президентин Джонсон Мурнуу Вьетнамга байдалы чугаалажып көрү-биле айымал чок чорук-тун национал чөвүлелдиниң кезигүү-нерин Ак бажыңа келдирген. Ук чөвүлел хурал ийи шак он мину-тада үргүлчүлээ.

РЕДАКЦИЯ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетиния — Край еңко кудумчуу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редак-торун 24-63, редакторун орадакчыларын 35-24, 25-38, харымсалгалыг секретарынын 23-35, партияжи амырал кидилерин 23-54, агитация болгаш пропаганда база кожа ажал-агыл кидилеринин 37-13, улуттук кидилерин 21-64, чаага, ажалын болгаш кожа корреспонденттер база совет тургузуп болгаш амырал кидилерин 22-27, иштинки информация кидилерин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректор-ларын 21-47, 27-41. Солун келбей барганда 32-75 телефонче далаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Парлаалга эртелегиниң типографиясы. ТС-00339.

Араатанзыг чаа халдаашкын

СЭТА-ның корреспондентизиниң репортажы

СЭТА-ның корреспонденти Е. Ко-белевтин Донг Хойдан дамчыдып ту-рары болза:

Сөөлү дөрт хунуң иштинде үш улаа бомбалашкына болгаш боолаашкына таварышкан бо Вьетнам хоорайже америка самолёттарын февраль 11-де кылган чаа чепсектиг халдаашкын ол хоорайга тургаш шуут көргөн мен.

Хоорайны ийи талазы болгаш агаардан халдаан америка араатан-нарын хөдөлүшкүннөр бистин турганын траншейлерден тода көстүп турган.

Атака ол черини-биле мургу-ла 13 шак турда эгелээ. Эзээн каш бөлүк реактивтиг самолёттар көстүп келди, боолаашкын эгелээ. Хоорайнын соңгу болгаш мурнуу кыдыларын кырынга кара-бора өнүгүш дүргөтөлип үнүп тур. Вьетнамга делегей контроль комиссия-нын бажынынын турары хоорайнын ол кезин безин самолёттар боолаан болгаш бомбалаан, шылаада балык-таар хемелерин кырынга ужулуп турган.

Халдаашкын ийи шак ажыг үеде үргүлчүлээ. Ол халдаашкынны (СЭТА).

Дон Хой (ВДР), февраль 11.

Лотерей тиражы болган

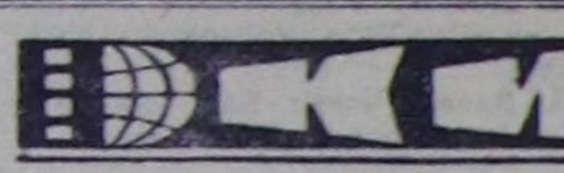
ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). РСФСР-ниң 1965 чылда акша-бараан лотереясының бирги үндүрүлгезиниң тиражы фев-

раль 10-да Културамың Ви-борг ордузунга болам. Тос миллион рубль ишти түңгө 4.800.800 ойнаашкыннар ойнаттыганын.

Бөгүн республикага бүргөн каап турар хун болур, чамдык черлерге хар чаар. Хат кошкатан өй-тавын.

Редактор Н. Н. КУДАЖИ.

ФЕВРАЛЬ 13-ТЕ

«НАИРАЛ»: «Стратоннуң уруу» — 9.15, 11, 12.45, 2.30, 4.15, 6, 7.45, 9.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Майның дүзүн» — 9.30, «Шымчы өнүктүр» — 10.30, 12.30, «Тишан деп истаге» — 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.
«НИСЕЙ»: «Менэ бузуреп көрүр» — 2.40, 4.40, 6.40, 8.40 шактарда.
«ВОСТОК»: «Доозулаан оюннар» — 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХӨГЖҮМ ШИИ ТЕАТРЫНГА

ФЕВРАЛЬ 13, 14-ТЕ
«КЛЕМЕНС БОЛГАШ ОГЛУ» ДЕП ФИРМАНЫҢ ЧАЖЫДЫ»
деп шииш болур. Ону немед фашистерини ашкан тилелгени 20 чыл оюнга тураскалган.
Шииңи эгелээри: февраль 13-те кезаңынын 7 шакта.
февраль 14-те хундус 12, кезаң 7 шактарда.
Касса эртенгиңиң 10 шактан эгелен ажалдаар.

Фото ЦТАК—СЭТА-ным.